
z kapitalistických armád

Major Ing. Václav Dufala, CSc.

VOJENSKOEKONOMICKÉ VZTAHY A JEJICH ROZVOJ VE STÁTECH ZÁPADOEVROPSKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

Jedním z charakteristických rysů ekonomického vývoje současného kapitalismu je proces internacionalizace kapitalistických ekonomik, vyjadřující skutečnost, že stupeň zespolenosti práce založený na mezinárodní kapitalistické dělbě práce překračuje národní hranice jednotlivých kapitalistických států.

Vydeme-li z poznatku, že internacionalizací ekonomického života se objektivně vytváří bohatá struktura mezinárodních ekonomických vztahů, můžeme vidět mezi nimi místo a úlohu vojenskoekonomických vztahů.

Můžeme konstatovat, že analýza **internacionalizačních projevů v oblasti vojenskoekonomických vztahů** mezi státy současných center imperialismu naplňuje všechny základní formy projevu internacionalizace, i když v rozdílném měřítku a z hlediska regionálního, značně diferencovaně. Dnes můžeme hovořit z hlediska vojenskoekonomického o severoamerickém a západoevropském integračním regionu. V obou těchto regionech se v poválečných letech značně rozšířily formy těchto vztahů.

Zostření mezinárodní situace na počátku 80. let projevující se zesílením agresivnosti současného imperialismu je vlastně i odrazem parazitních forem projevů uvedené objektivní ekonomické zákonitosti.

Ve své podstatě vnější vojenskoekonomické vztahy imperialistických zemí představují jednu z forem mezinárodních ekonomických vztahů úzce spojenou s ekonomickou přípravou a vedením válek, potlačováním všech forem projevů revolučního hnutí k zachování podmínek existence imperialismu, obohacování monopolů a zachování vykořisťovatelské podstaty kapitalistických výrobních vztahů. Ne náhodou dochází k rozšiřování forem vojenskoekonomických vztahů mezi kapitalistickými státy po druhé světové válce, neboť právě toto období je spojeno obecně s oslabováním pozic imperialismu v druhé i třetí etapě všeobecné krize kapi-

talismu. Právě v tomto období nabývají tyto vztahy na intenzitě, mají mnohostranný charakter a plní v politice imperialismu řadu politickoekonomických funkcí, často zahalených formami politické, vojenské a ekonomické pomoci.

Dynamika růstu spolupráce západoevropských zemí spolu s vědeckotechnickým faktorem byly příčinou rozšíření vztahů především v 60. letech. Jejich rozvoj stimulovaly konkrétně historicky vznikající nástroje státně monopolní regulace v jednotlivých kapitalistických státech. Vojenskoekonomické vztahy zde často vystupovaly jako exogenní faktor, kterého bylo využíváno k nouzovému řešení krizových jevů v sociálně ekonomickém vývoji kapitalistických ekonomik. **Novým kvalitativním jevem v oblasti mezinárodních vztahů je jejich přerůstání do integrovaných forem.**

Tato obecná tendence imperialismu je z historie dostatečně známá v oblasti ekonomické, politické i vojenské. Rozšiřování a prohlubování forem vztahů vychází především z novodobé funkce militarismu, který nachází svou parazitní formu projevu v militarizaci kapitalistických ekonomik.

Mnohostranný charakter vojenskoekonomických vztahů imperialistických zemí zplodil i celý systém speciálních mezinárodních orgánů na koordinaci činnosti. Růst a složitost vztahů doprovázená aktivní státně monopolní regulací vytvořila podmínky vytvoření procesu integrace imperialismu, neboť v současném vývoji kapitalismu bere buržoazní stát na sebe funkci regulátora vnějších vztahů průmyslových monopolů a zároveň s nimi vytváří bezprostřední subjekt vojenskoekonomických procesů.

V současné etapě vývoje kapitalismu je objektivně pokračující **proces koncentrace a centralizace kapitálu v oblastech výroby s vysokým stupněm vědeckotechnické náročnosti**, mimo jiného i základem integračních tendencí provázejících současný vývoj průmyslově vyspělých kapitalistických států. Všechny formy současné spolupráce zesilují vzájemnou závislost mezi vojenskými, ekonomickými a vědeckotechnickými faktory určujícími úroveň internacionalizace kapitalistických ekonomik.

Sílicí intezita vojenskoekonomických procesů v soustavě kapitalismu se projevila v kvalitativních změnách vývoje vztahů. Za jednu z podstatných změn tohoto vývoje považujeme formování integrace západoevropských států, která zaujímá ve vojenskopolitické strategii současného imperialismu důležité místo.

Historie integračních procesů v západní Evropě potvrzuje, že především rozvoj organizačních forem ekonomické a vojenské integrace probíhal souběžně a že **ekonomické cíle zakrývaly vždy i určité vojenské zámysly**. Idea nevyhnutelnosti doplnění vojenské integrace imperialismu integrací politickou, ekonomickou, vojenskotechnickou a kulturní byla obsažena už v prvních programových dokumentech atlantického společenství.

I samotná západoevropská ekonomická integrace vznikla jako objektivní důsledek procesu internacionalizace výroby a kapitálu. Je taktéž specifickým obrazem vzájemně souvisejících procesů vědeckotechnické revoluce, rozvoje státně monopolního kapitalismu a současně militarismu. Vojenskoprůmyslová spolupráce je totiž zjevným důsledkem parazitního využívání internacionalizace hospodářského života, vědy a techniky militarismem.

Formy kapitalistické ekonomické integrace tak vlastně vytvořily předpoklady pro kvalitativně nový stupeň rozvoje vojenskoekonomických vztahů kapitalistických zemí, především od 60. let. Je taktéž jasné, že z oficiálního hlediska ani v EHS v podstatě neexistuje právní úmluva o vojenskoekonomické funkci tohoto společenství. Na druhé straně však není možné tuto funkci západoevropské integrace podceňovat, neboť spojenectví imperialistických států se jeví jako parazitní nadstavba založená na objektivním základě internacionalizace hospodářského života. Toto společenství je však od svého vzniku doprovázeno znaky militarismu a současná „politizace“ EHS, a taktéž i činnost Evropského parlamentu, umožňuje rozšiřování integrace do vojenské oblasti.

Začátek západoevropské vojenskoprůmyslové kooperace v 60. letech znamenal první kvalitativní změnu ve vojenskoekonomických vztazích kapitalistických států. Začala se rozvíjet výroba zbraní v tzv. „evropském křídle“ NATO. Snaha o maximální efektivnost využití prostředků státního rozpočtu vyčleněných na rozvoj armád, vedla k rozšiřování forem státně monopolní regulace části kapitalistických ekonomik spojených s vojenskoprůmyslovým kapi-

tálem. Začaly se realizovat prodeje licencí a služeb, předávat technické informace a vlastní licenční výroba vojenské produkce. Tyto formy jsou vlastně **základem formování vojenskoprůmyslových komplexů v západní Evropě**. Často skryté formy militarizace ekonomik kapitalistických států v 60. letech se neprojevovaly tak, jak v současnosti, neboť byly v podstatě kryty rychlejším ekonomickým růstem.

Je důležité si povšimnout snahy o osamostatnění západní Evropy i v oblasti vojenskoekonomických vztahů, vyplývající z ekonomické pozice, kterou sehrává především EHS ve světové ekonomice. Podíl EHS v roce 1984 na průmyslové výrobě kapitalistických států činil 36 %, USA 34,3 %, Japonsko 16,8 %. V exportu kapitalistických států to bylo EHS 53,3 %, USA 13,5 % a Japonsko 12,5 %. Spolu s růstem internacionalizace západoevropských ekonomik vzrostl význam a váha vojenskoekonomických vztahů.

Na přelomu 70. a 80. let jsme svědky vzrůstání a posilování nadnárodní politické institucionalizace, s některými změnami ve struktuře mechanismu fungování ekonomické integrace, které jsou mimo jiné podmínovány i opatřeními přijatými ve vojenskopolitické oblasti. **Meziimperialistické rozpory plynoucí ze snahy koordinace ekonomické a vojenské integrace se projevují především v:**

- rozdílnosti vysoce integrovaného vojenského systému NATO oproti neintegrovaným vojenskoekonomickým potenciálům států EHS.
- rozporu mezi vědeckotechnickými požadavky na specializaci a kooperaci vojenské výroby odpovídající unifikaci zbraní v NATO a národními rámci, v nichž se tato výroba uskutečňuje.
- snaze maximálně využívat veškerých zdrojů západní Evropy pro vojenské cíle, což naráží na rozdílnost organizační a vědeckotechnické základny států EHS.
- snaze západní Evropy o samostatnost ve zbrojním obchodě a relativní vojenskoekonomickou nezávislost tohoto regionu.

Hlavními cíli ekonomické strategie vládnoucích kruhů států EHS je v 80. letech mimo jiné přestavba ekonomiky, modernizace průmyslové základny a rozvoj nových vědeckotechnických oblastí, realizovaných dnes aktuálním a široce diskutovaným projektem EUREKA. Na tomto základě dochází i ke zdokonalování infrastruktury vojenské výroby a tím i k růstu vlivu formujících se vojenskoprůmyslových komplexů především v Anglii, NSR, Francii a Itálii. Regulační funkce militarismu je v pohybu západoevropské integrace zjevná. Složitý systém mezinárodní vojenskoprůmyslové kooperace je zahalen množstvím vládních specializovaných, vojenskoekonomických komisí, které řídí a zajišťují ekonomické zabezpečení armád NATO. Mnohá západoevropská zbrojní konsorcia, skládající se z členských států EUROGROUPY, se v současnosti stala aktivními účastníky meziimperialistického boje na kapitalistickém trhu zbraní. Dosažená úroveň vojenskoekonomických vztahů stejně i jako společné orgány, programy NATO a EHS vytváří prakticky **obsah západoevropské vojenskoekonomické integrace**.

Jádro této integrace tvoří Anglie, NSR, Francie a Itálie. Některé ekonomické ukazatele jsou důkazem smutné skutečnosti, že vojenskoprůmyslový potenciál NSR za dobu její účasti jak v NATO, tak v EHS převyšil analogické potenciály Francie i Anglie. Je zjevné, že tzv. koncepce „ekonomického zázraku“ byla rozvíjena podporou vojenskoekonomických vztahů v takových funkčních formách integrace jako ESUO, EURATOM, EUROGRUPA, NATO atd.

Pro srovnání lze uvést odhad vojenskoprůmyslového potenciálu EUROGROUPY NATO a Francie. Výše těchto potenciálů se uvádí v miliardách dolarů (v roce 1984), u Anglie činí 832 mld., NSR 1 080 mld., Francie 852 mld. a Itálie 718 mld. dolarů. Reakční militaristické kruhy monopolistické buržoazie NSR nijak neskrývají své ambice na vedoucí postavení v regionálním vojenskoprůmyslovém komplexu západní Evropy. V roce 1980 se v seznamu kapitalistických exportérů zbraní objevuje NSR na předním místě (před Anglií a Itálií). Téměř polovina dodávek plynula do Blízký východ. Západoněmecké zbraně a vojenská technika se na základě licencí vyrábějí v mnoha zemích světa: motory do vojenských lodí v Singapuru, vrtulníky na Filipínách, děla v Turecku, tanky v Argentíně, protitankové střely v Brazílii a samopaly v Indonézii.

Jestliže v roce 1977 byl vztah importu zbraní NSR z USA a exportu zbraní do USA v poměru 40 : 1, tak v roce 1982 byl tento poměr 5,9 : 1. Německá spolková republika na počátku 80. let figurovala v 186 společných zbrojních projektech. Samotný vyhlášený projekt modernizace bundeswehru na 15 let pod názvem „Bundeswehr-85“ aktivizuje militantně zaměřenou ekonomickou základnu západoněmeckého průmyslu.

I v ostatních zbrojních projektech 80. let lze identifikovat vedoucí trojku států – Anglii, Francii, NSR, které disponují celkově kolem 80 % západoevropského kapitálu využívaného na výrobu zbraní a vojenské techniky. V těchto státech je soustředěn značný podíl vojenských výdajů využívaných ve společných projektech: ve Francii 15 %, NSR 60 % a Anglii 15 %. Okolo 60 % vědeckovýzkumných výdajů a 50 % nákladů těchto států na nákup bojové techniky a zbraní je svázáno vzájemnou kooperací.

Jedním z nejnovějších vojenskoprůmyslových konsorcií západní Evropy je Euromissile Dynamics Group, které dle specialistů v NATO má být vzorem evropské zbrojní spolupráce (účastní se Anglie, Francie a NSR). Na společných zbrojních projektech se podílí i celá řada dalších členských států EHS a NATO. (Jde především o Itálii, Belgie, Holandsko, Španělsko, ale i Norsko, Švédsko, Řecko, zámořskou Kanadu a USA. Např. jen Dánsko se podílí na 20 společných projektech zbrojní spolupráce, přičemž 2/3 smluv a účastí byly uzavřeny po roce 1975.)

V roce 1984 byl přijat další program rozvoje infrastruktury NATO na léta 1985–1990. V průběhu těchto let plánují evropské státy NATO vynaložit 7,85 mld. dolarů na modernizaci a výstavbu nových letišť, skladů a systémů spojení. Od počátku 80. let **došlo k absolutnímu nárůstu vojenských výdajů západoevropských států**. Jejich celkový podíl na vojenských výdajích Severoatlantického paktu vzrostl z 22,7 % v roce 1969 na 41,5 % v roce 1980 a tento trend dále pokračuje. Růst exportu vojenské techniky od konce 60. let do počátku 80. let zaznamenal tuto dynamiku: ve Francii 320 %, v Anglii 200 %, v NSR 370 %, v Itálii 530 %, Belgii 610 %. Růst obchodu se zbraněmi se stal příčinou konkurenčního boje za relativní vojenskoekonomickou a politickou samostatnost západní Evropy. Od počátku 80. let se posuzují i různé varianty „evropského systému obrany“, spočívajícího na základě nezávislosti i v oblasti jaderných zbraní.

Na rozvoj vojenskoekonomických vztahů v rámci integračního seskupení má bezpochyby vliv i všeobecný vývoj názorové jednoty na tyto otázky v kapitalistických státech. Teoretický střet apologetiky regionální a globální integrace se v této oblasti projevuje jako střet tzv. „atlantismu“, „evropeismu“ a nakonec i názorového hybridu „evroatlantismu“. Ve všech těchto koncepcích se projevuje protikladný charakter sociálně politických a vojenskoekonomických koncepcí, odrážejících zájmy různých frakcí monopolistické buržoazie v USA a v západní Evropě. I přesto obhajoba všech forem vztahů a integračních tendencí plní jak ideologickou, tak i praktickou funkci.

Charakteristickým rysem intenzifikace vojenskoekonomických vztahů je jejich rozšiřování do nových regionů. Setkáváme se s ním v Izraeli, JAR, Brazílii, Japonsku, Austrálii, Turecku, Argentíně atd.

Velmi důležitým aspektem kapitalistické integrace v podmínkách západní Evropy je společná ekonomická strategie „kollektivního neokolonialismu“ k rozvojovým státům Afriky, karibské a tichomořské oblasti. Počet zemí „ekonomického zájmu“ EHS vzrostl z 46 v roce 1975 na 66 zemí v roce 1984, přičemž toto společenství má dnes společné dohody s celkem 80 státy rozvojového světa. Vojenskostrategický aspekt je zřejmý. Z těchto států Evropské společenství dováží 95 až 100 % uranového koncentráту a kobaltu, olova a přírodního kaučuku, 50 až 60 % bauxitu, 40 až 45 % základních druhů kovových rud (kromě železné rudy) 15 až 20 % železné rudy. Prostředky Evropského fondu rozvoje jsou předurčovány především do zemí vlastních tyto strategické suroviny. **Vojenskoekonomické aspekty činnosti EHS se projevují taktéž v různých formách ekonomické agrese.**

Zjevný zájem projevuje NSR a Anglie o latinskoamerické státy. Z tohoto regionu dováží např. NSR 32,5 % mědi. Zaměření těchto států vychází z nových programů exploatace přírodních zdrojů zpracováváných na počátku 80. let. Pozornost západoevropských států byla odjakživa zaměřena na zásoby ropy v Mexiku, Bolívii, Venezuele a Ekvádoru (v současnosti

reprezentované společností Petroleum Latinoamericano). Není tajemstvím, že mnohé prodeje zbraní z NSR, Itálie a Francie jsou kryty dodávkami ropy, Latinskoamerické státy jsou tedy v centru pozornosti řady západoevropských vojenskoprůmyslových monopolů.

Vojenskoprůmyslové zaměření je v současnosti zřetelné především v Brazílii a Argentíně. Oficiální politika západoevropských států podporuje úsilí rozmísťovat v tomto regionu společnosti či filie monopolů západní Evropy. O aktivitě západní Evropy svědčí skutečnost, že na počátku 80. let činil její podíl na zahraničních investicích v tomto regionu 33 %, přičemž v Brazílii a Argentíně převyšoval severoamerické zahraniční investice. O vojenskoprůmyslovém zaměření spolupráce svědčí i společná smlouva o rozvoji a využití jaderné energetiky mezi Brazílií a NSR, přičemž se často v obchodních jednáních setkáváme se jmény představitelů společností Thyssena a Kruppa. Tato spolupráce vlastně vytváří základ vojenskoekonomických vztahů těchto dvou regionů. Tímto zaměřením vojenskoekonomických integračních procesů se taktéž zesiluje nerovnoměrnost ekonomického a politického rozvoje imperialistických států a prohlubuje rozdílnost zájmů různých skupin monopolů v západoevropských státech.

V současnosti se vytvářejí ve vývoji vnitřní i zahraniční politiky států **předpoklady přeskupování sil mezi vojenskoprůmyslovými monopoly, mezi velkými i malými státy EHS**. Samotná regionální západoevropská integrace je objektem, ve kterém vládnoucí kruhy států EHS využívají ekonomické a administrativní orgány tohoto seskupení pro koordinaci rozvoje odvětví vojenské výroby, kooperace a specializace vojenské výroby a posilování vojenskoprůmyslové základny ekonomik. Analýza tendencí vývoje integračních procesů v západní Evropě svědčí o tom, že vojenskoekonomická integrace vystupuje jako jeden ze závažných faktorů **intenzifikace materiálně technické přípravy agresivních cílů současného imperialismu**.

Nesmyslnost těchto parazitních forem integračních procesů, zahaloovaných často vědeckotechnickou rouškou možných kvalitativně nových přínosů nových technologií, byla snad nejlépe vyjádřena na jednání XXVII. sjezdu KSSS myšlenkou K. Marxe: „Dokonce i čisté světlo vědy, jak se zdá, není schopno svítit jinak než na temném pozadí nevědomosti. Všechny naše vynálezy a všechny pokroky nemají zřejmě jiný výsledek, než že obdařují materiální síly duševním životem, zatímco lidský život ohlupují na materiální sílu.“ (XXVII. sjezd KSSS. Dokumenty a materiály. Praha, Svoboda 1986, s. 11.)

Jak poučný a přiléhavý je tento závěr adresovaný představitelům státně monopolního kapitálu a vládnoucím kruhům monopolistické buržoazie všech kapitalistických států. Jak diametrálně odlišná je činnost států socialistického společenství, které se z tohoto závěru marxisticko-leninsky poučily.